

Historický vývoj maturitnej skúšky na Slovensku a v Česko-Slovensku (Potrebujeme všetci maturitu?)

ÚVOD

Maturitná skúška je skúška, ktorá sa týka veľkej časti dnešnej mladej generácie, no v minulosti tomu tak vždy nebolo. V tejto seminárnej práci by som chcela popísať historický vývoj maturity u nás a následne zanalyzovať, ku akým zmenám došlo a hlavne z akých dôvodov.

Tieto príčiny by som následne rozobrala a zistila či a v čom bol celkový vývoj maturitnej skúšky prínosný prípadne neprínosný pri vzdelávaní nových generácií. Takisto by som sa pokúsila aspoň sčasti zodpovedať na otázku či je vhodné, aby sme požadovali od väčšiny populácie maturitu. Taktiež skúsím predostrieť v čom vidím klady a zápory systému, ktorý je nastavený tak ako náš ohľadne maturitnej skúšky.

Táto téma mi príde atraktívna aj keď ju vzťahujeme k dnešnej mimoriadnej dobe, keď boli školy dlhodobo cez školský rok zatvorené. Keďže minister školstva SR rozhodol, že tento rok žiadne maturity nebudú a známky sa vygenerujú spriemerovaním známok, ktoré žiak nadobudol z daného predmetu počas svojho štúdia na strednej škole, môžeme sa pýtať aké toto rozhodnutie bude mať dôsledky.

V svojej práci budem čerpať z literatúry, internetových článkov a rozhovorov, ale aj z malého prieskumu mienky, ktorý som pre účely seminárnej práce urobila, aby som si ozrejmila aká panuje medzi dnešnými ľuďmi nálada voči maturitnej skúške.

HISTÓRIA ŠKOLSTVA V OBLASTI MATURITNEJ SKÚŠKY

Od roku 1850 je na území dnešnej Slovenskej Republiky zavedená maturitná skúška. V tomto roku bola totižto presadená v Rakúsko-Uhorsku Bonitz-Exnerova reforma [1], [2], [3] ktorej súčasťou bola práve i povinná a štátom kontrolovaná skúška na konci gymnaziálneho štúdia. Tieto reformy kládli za dôležité spojiť filologické a matematicko-prírodovedné vzdelanie a upozorňovali na dôležitosť matematiky a prírodných vied. [5]

Narozdiel od súčasnosti však málokto dokázal touto skúškou prejsť a právo vôbec postaviť sa pred komisiu dostali len tí najlepší študenti. Často sa teda stávalo, že človek síce absolvoval strednú školu, no maturitu nemal. Maturitná skúška bola pôvodne plánovaná len pre gymnázia, ktoré boli v tom čase jedinými školami, po ktorých absolvovaní žiaci mierili na univerzity, prípadne do vyšších úradníckych postov. Po roku 1873 bola jedinou podmienkou pre uchádzačov vo všetkých univerzitách v Rakúsko-Uhorsku práve úspešne zvládnutá maturitná skúška. [3]

Marchetovými nariadeniami z rokov 1908-1910 boli pozmenené a zjednodušené maturitné skúšky. [3] Zatiaľ čo pred tým sa pri maturite posudzovalo či má absolvent gymnázia dostatočné vedomosti pre štúdium na vysokej škole, po týchto nariadeniach sa stalo hlavným cieľom určiť mieru dosiahnutého vzdelania na strednej škole. V tej dobe takéto pojmie vyvolalo nevoľu zo strany gymnaziálnych učiteľov. Niektorí z nich dokonca siahli k výrokom ako „[maturitná skúška] byla vymyšlena jen k týráni žactva a učitelů. Čím více vystupuje do popředí zkoušení, tím více ustupuje vyučování.“ [4]

V rokoch 1908-1910 sa taktiež zaviedli pravidelné termíny maturitných skúšok a to letný, v ojedinelých prípadoch bol možný ešte jesenný alebo februárový termín. [3] Taktiež bola zrovnoprávnená maturitná skúška na gymnáziách, reálnych školách (ktoré mali pôvodne pripravovať na neskoršie vzdelanie technického charakteru), reálnych gymnáziách a reálnych reformných gymnáziách všetkých typov. Znamenalo to, že všetci žiaci, ktorí z týchto škôl odmaturovali, mohli pokračovať v štúdiu na vysokej škole. Tým študentom, ktorí absolvovali školu s predmetmi s menšou dotáciou, stačilo absolvovať doplňujúcu skúšku. [3]

Vznik samostatnej Česko-Slovenskej republiky v roku 1918 znamenal koniec cudzej nadvlády nad Slováckmi a Čechmi. Nový štát sa formoval podľa ideálov slobodnej a demokratickej spoločnosti ako ich zastával Tomáš Garrigue Masaryk. [5]

Štát sa snažil dosiahnuť tieto ciele: [6]

1. *Vyrovnať stav školstva vo východných častiach novej republiky so západom krajiny.* Pre porovnanie, zatiaľ čo v tej dobe bola v Česku gramotnosť 96,7%, na Slovensku o niečo nižšia (82,1%) a na Zakarpatskej Ukrajine už dosahovala alarmujúco nízkej úrovne (48,2%).
2. *Doplniť neodtatočnú sieť škôl v jazykovo zmiešaných územiach krajiny.* Týmto sa mysleli miesta ako Brno, Most, Znojmo, atď.
3. *Demokratizácia školského systému.*
4. *Zabezpečiť školám vlastné budovy*
5. *Zaistenie učiteľov, ktorí sú vysokoškolsky odborní a zároveň majú pedagogické vzdelanie*
6. *Posilnenie vplyvu štátu na školstvo a zároveň oslabenie vplyvu cirkvi*
7. *Modernizácia obsahu výuky v školách*

Počas tohto obdobia došlo k viacerým zmenám, okrem iného boli stredným školám na celom území určené rovnaké učebné osnovy, materiály a boli unifikované podmienky na prijatie záujemcov na štúdium na stredných školách. Definovali sa jednotné podmienky skúšok, klasifikácie študentov, zjednocovali sa termíny prázdnin, podmienky ukončenia štúdia maturitnou skúškou, jej obsah a rozsah. [7]

Za prvej Československej Republiky išlo k maturitnej skúške iba niečo okolo 20% žiakov. [2]

Náročnosť vtedajšej maturity potvrdzuje i riaditeľka Múzea školstva a pedagogiky, pani Daniela Vaněková [1]: „Tento akt maturity trval dva týždne. Jeden týždeň písomná časť, druhý týždeň ústna skúška, ktorá bola v kostole za prítomnosti verejnosti.“ Predsedami komisií boli školský inšpektori, riaditelia iných gymnázií a profesori vysokých škôl. Od jej začiatkov išlo o štátnu skúšku a cieľom bolo zaistiť zrovnateľnú úroveň všetkých absolventov gymnázií. [3]

Skúške sa najprv hovorilo „maturita dospelosti“, za prvého slovenského štátu sa ujal pojem „diplom zrelosti“, no následne sme znovu začali používať názov maturita. [1]

Maturitnými predmetmi u nás v minulosti bola okrem iného filozofia, náboženstvo, starogréčtina, latinčina, francúzsky či nemecký jazyk i maďarský jazyk a neskôr pravdaže aj slovenský jazyk. [1], [2] Sprvu musel každý maturant absolvovať skúšku zo všetkých povinných predmetov, ktoré boli určené podľa typu školy. Táto nutnosť sa však postupne zmiernila, keď sa mohli žiaci z niektorých predmetov ospravedlniť, v prípade, že v ňom dosahovali chválitebný prospech (napríklad v predmetoch ako fyzika alebo dejepis). [3]

Po skončení druhej svetovej vojny sa opäť menil náhľad na maturitnú skúšku. [3] Síce zostáva nutnou podmienkou, no už nie jedinou, na prijatie na vysokú školu. Obsah i forma tejto skúšky boli pod vplyvom zmien prebiehajúcich v spoločnosti a to konkrétne budovania ľudovo demokratického štátu, aplikovanie sovietskych vzorov. Maturitná skúška prestala byť elitnou skúškou, jej účelom sa stalo to, aby sa k nej dostalo čo najviac študentov z robotníckej a roľníckej triedy a to im následne umožnilo nástup na vysokú školu. [4]

V roku 1951 začínajú štátne kurzy pre prípravu pracujúcich na vysoké školy (Akademické robotnícke kurzy). Výber uchádzačov bol politický. Prijatí uchádzači absolvovali štúdium zrýchlene za 1 alebo 2 roky, čo im i otvorilo prednostne dvere na vysoké školy. [3]

Veľkú zmenu predstavoval zákon z 24.4.1953, kedy bolo gymnaziálne štúdium skrátené o jeden rok a spojené s predchádzajúcou školou do jednotnej jedenásťročnej strednej školy. Povinná dochádzka v takýchto školách bola do 8.ročníka, kedy museli študenti absolvovať skúšku. Následne bolo možné ešte tri roky v štúdiu pokračovať až do ukončenia maturitnou skúškou zo slovenčiny alebo češtiny, ruštiny (obe písomne) a ústne z matematiky. Ďalšie predmety boli na výber. [3]

Štúdium popri práci bolo štátom podporované, napríklad vo forme plateného i neplateného voľna či úhradou dopravy. [3] Toto všetko však malo podiel na postupnom poklese úroveň maturitnej skúšky, keďže školy boli hodnotené na základe úspešnosti svojich maturujúcich študentov.

Od roku 1960 po schválení školského zákona sú zavádzané deväťročné základné školy a následne stredné odborné školy.

Maturitné predmety tiež postupne ubúdali a v 70.rokoch 20.storočia boli už iba štyri [2]. V 70.rokoch sa taktiež zavádzajú triedy pre športovcov, čo opäť znižuje úroveň maturitnej skúšky. [3]

Od roku 1969 sa stredné všeobecne vzdelávacie školy predlžujú na štyri roky a ich názov sa mení na gymnázium. Práve gymnáziá mali poskytovať podľa zákona z tohto roku úplné stredné všeobecné vzdelanie a pripraviť svojich študentov na následné vysokoškolské štúdium. Maturitná skúška sa vníma ako skúška uzatvárajúca štúdium na strednej škole a overujúca či študent nadobudol úroveň vzdelania, ktorá je deklarovaná a je teda pripravený či už nastúpiť do práce alebo študovať na vysokej škole. [3]

V roku 1976 bol zverejnený projekt Ďalší rozvoj československej výchovno-vzdelávacej sústavy, na základe ktorého došlo k pozvoľnému prechodu ku novému vzdelávaciemu systému. Stredné školy sa delili na: stredné odborné učilištia, štvorročné gymnáziá a stredné odborné školy trvajúce štyri roky. Maturitnú skúšku tiež museli absolvovať študenti na štvorročných konzervatóriách. [3]

Po zmene politických pomerov v Česko-Slovensku už nebolo nutné maturovať z ruského jazyka.

Začiatkom nášho tisícročia došlo ku novej koncepcii maturitnej skúšky a to centralizáciou zadania na slohovú prácu z rodného jazyka (slovenského alebo maďarského) a taktiež pridaním písomných testov z jazykov. Rozdelenie na internú a externú časť maturitnej skúšky je podľa jej tvorcov koncipovaná tak, aby sa dosiahla čo najväčšej objektivity pri hodnotení žiakov. [2]

František Morkes opisuje najposlednejší vývoj ohľadne maturitnej skúšky v Česku takto: „Snaha po určitých zmenách, vedoucích ke zkvalitnění maturitních zkoušek (po jejich tzv.

rozvoľnení v 90. letech 20. storočia, tesne spojeném s jejich klesajúcí úrovní i výraznou nesoumĕřitelností a obecnou ztrátou jejich vypovídací hodnoty), je proto nejenom pochopitelná, ale je i logickým vyústěním stavu, který se – a dodejme, že s aktivním přispěním Ministerstva školství – v této oblasti vytvořil.“ [4] Na Slovensku je situácia veľmi podobná.

ANALÝZA DOLEŽITOSTI MATURITNEJ SKÚŠKY

Po zhrnutí histórie maturitnej skúšky na našom území vidíme, že jej cieľom nebolo vždy to isté a z pôvodne možno dobre zmýšľaného cieľa, sa stala skúška ktorej potrebnosť je diskutabilná, minimálne vo forme, v akej je dnes realizovaná.

Podľa mňa sú v dnešnej maturitnej skúške dva „kamene úrazu“, a to konkrétne: nesprávna zmena jej účelu v minulosti na overovanie toho, čo už malo byť nespočetnekrát overené pred tým a za druhé prílišné chcenie byť objektívny.

Veľmi oceňujem názor matematika a odborníka na testovanie, pána Oldřicha Botlíka, podľa ktorého je význam dnešnej maturity nízky a mala by byť jej externá časť zrušená. Podľa pána Botlíka sa učia žiaci schematicky práve kvôli centrálnemu testovaniu. [8] Ako príklad, prečo plošné testovanie žiakov nefunguje uvádza to, čo mu je najbližšie, a to práve matematiku. „Učitelia sú zvyknutí vyučovať len riešenie rovníc, veľa z nich nevie z matematiky nič iné. Pritom matematika je vlastne hľadanie jednoduchých odpovedí na zložité problémy a dá sa tak aj vyučovať. Lepšie je vyučovať matematiku v reálnych situáciách, učiť deti napríklad rovnice zostavovať. Naproti tomu, čo sa robí teraz, keď výrazne prevláda to, že deti sa len nabíľujú postup riešenia rovnice, a to bez toho, aby rozumeli, o čo v nej ide,“ hovorí pán Botlík. [8] Možno je toto tvrdenie prehnané, no v zásade má pán Botlík pravdu. Žiaci sa naozaj učia na maturitu, kde sú často zvláštne otázky, len aby boli objektívne hodnotiteľné a gro látky tak môže žiakovi ľahko uniknúť.

Mienka, s ktorou sa často stretáva asi každý, a to, že dnešné deti hlúpnu nie je úplne pravdivá. Zistenia z projektu Kalibro hovoria o opaku. Dnešné deti sú rádovo zdatnejšie napríklad v cudzích jazykoch ako predchádzajúca generácia. [8]

Botlíkov názor, že „mizerní učitelia volajú po testoch a po povinnej maturite z matematiky, aby nemuseli učiť niečo iné a nemuseli hľadať cesty, ako žiakov zaujať“ [8] mi príde ako veľmi triezve zhodnotenie dnešnej situácie.

Snažíme sa hodnotenie žiakov unifikovať, zjednotiť, ale prečo? A naozaj získame vytúženú objektívnosť? A stojí to vôbec za to?

Keď zapátrame v histórii, zistíme, že kedysi väčšina žiakov maturitu nemala, a tí čo ju mali, tak boli naozaj výnimoční žiaci, ktorí si právom zaslúžili pokračovať v štúdiu na vysokej škole.

Navyše, ako spomína i Botlík, síce všetci tušíme, že dnešná výučba by sa mala v niečom zmeniť, no plošné skúšky takýmto zmenám môžu často brániť, keďže skúšajú to, čo v školách prevláda. [8] Podľa Botlíka nestačí ale zmeniť len formu vyučovania či skúšania. Najprv je potrebné, aby nastal celkový posun v spoločnosti. Veľa rodičov je dnes toho názoru, že keď si oni vydreli maturitu, musia si ju vydrieť i ich deti.

Ďalším pekným príkladom ako objektívne testovanie nefunguje je, že pre možnosť hodnotiť objektívne, zahodíme veľa zaujímavých úloh. Namiesto interpretovania básne, sa vyžaduje

vyhľadanie anafory, i keď to druhé zvládne i počítač a s umeleckým či literárnym cítením to má máločo spoločné. [8]

Keď k tomu pridáme, že tento rok sa maturitné skúšky na Slovensku nekonajú [9], až na veľmi špecifické výnimky, a vlastne to ničomu nevadí, že výstupom zo strednej školy je iba spriemerovanie známok za celé štúdium žiaka, otázkou je, prečo by sme sa mali vracat' ku stavu pred koronakrízou. I samotný slovenský minister školstva priznal, že rozmýšľajú na ministerstve o zmene maturít, kde by sa viac započítavala celková práca študenta počas celých štyroch rokov na škole.

Na približné zachytenie nálad v spoločnosti som urobila malý prieskum na dvadsiatich respondentoch, ktorí majú absolvovanú maturitnú skúšku a absolvovali vysokú školu, prípadne práve študujú na vysokej škole. Z neho vyplynulo, že väčšina (56%) si myslí, že nie je potrebné, aby bola povinná maturitná skúška (viď graf). Len 33% opýtaných si myslelo, že by mala byť maturitná skúška povinná pre všetkých.

Ako najdôležitejší maturitný predmet pri maturitnej skúške bol podľa opýtaných rodný jazyk, čo dáva zmysel, keďže ten je aj pre náš profesný či súkromný život zvyčajne potrebný. Veľká váha bola tiež pripisovaná matematike a cudzím jazykom.

Zaujímavé pre mňa bolo, i keď pravdaže dotazník bol iba na veľmi malej vzorke a pre mňa slúžil len informačne, zistiť, že drvivá väčšina oslovených ľudí by nemala problém so zamestnaním človeka, ktorý nemá maturitu. Iba 1 človek tvrdil, že by za žiadnych okolností nezamestnal človeka bez maturity.

ZÁVER

K čomu som dospela? Maturita, kedysi oprávnene vnímaná ako veľmi prestížna skúška, ktorá otvárala dvere na univerzity dnes degradovala na opätovné „objektívne“ a plošné preskúšavanie vedomostí žiakov z učiva, ktoré mali získať počas svojho stredoškolského štúdia. Navyše pri malej vzorke ľudí, s ktorými som robila dotazník, a ktorí majú maturitnú skúšku, prevláda názor, že vlastne nie je potrebná pre všetkých a i človek bez nej je zamestnateľný.

Podľa mňa je degradácia maturitnej skúšky úzko spojená s degradáciou škôl vysokých a je potrebná reforma, ktorá by tieto problémy vyriešila.

Ja osobne by som navrhovala pokus o celkovú zmenu pohľadu na školstvo verejnosti osvetou, následne zrušenie maturít, presadenie reforiem na ozdravenie školstva a následne prípadne znovuzavedenie maturít, ktoré by boli ale viac decentralizované a viac prestížne, tj. maturitná skúška by bola výstupom iba z najprestížnejších škôl a iba tí žiaci, ktorí ich úspešne absolvujú by mohli ísť následne na vysoké školy, čo by malo za následok preriedenie škôl a zbavenie sa takých, kde dnes žiaci idú len pre titul.

Viem, že toto všetko je asi nereálne a pravdepodobne sa nikdy nezrealizuje, ale aspoň niektoré kroky z môjho návrhu, ak by boli aplikované citlivo, by myslím mohli pomôcť zlepšeniu terajšej situácie.

Použité zdroje

- [1] Dana Strculová, Adam Zavřel. Maturita formalita? Kedysi si ju trebalo zasluzit'
<https://www.noviny.sk/zaujímavosti/224677-maturita-formalita-kedysi-si-ju-trebalo-zasluzit>
[cit. 07.06.2020]
- [2] Mária Hvozdková. História maturity.
<https://slovensko.rtvs.sk/clanky/vzdelavanie/159090/historia-maturity> [cit. 07.06.2020]
- [3] Jarmila Klímová. Historie maturitní zkoušky (zkoušky dospělosti) v našich zemích do konce 80. let minulého století
<http://www.prerovmuzeum.cz/img/muzeum/V%C3%BDzkum%20OSV/KI%C3%ADmov%C3%A1/01%20Maturita.pdf> [cit. 08.06.2020]
- [4] František Morkes. Historický přehled postavení maturitní zkoušky a analýza jejích funkcí. Praha : Tauris, 2003. 71 s. ISBN 80-211-0438-4.
- [5] Monika Bakešová. Vývoj maturity v českém školství v letech 1918-1938 a jeho reflexe na středních školách v Chrudimi. Brno, 2007 [cit. 09.06.2020]. Dostupné z:
<https://is.muni.cz/th/jjme3/> Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Jiří Zounek.
- [6] Z. Veselá. Příspěvek k dějinám českého školství. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1984.
- [7] Jarmila Zacharová. Českí učitelé a slovenské školstvo v rokoch 1918-1939. Bratislava 2015. https://mpc-edu.sk/sites/default/files/projekty/vystup/15_ops_zacharova_jarmila_-_ceski_ucitelia_a_slovenske_skolstvo_v_rokoch_1918_-_1939.pdf [cit. 10.06.2020]
- [8] Denisa Gdovinová. Maturitu by som zrušil, hovorí český matematik. Deti sa učia anaforu len preto, aby ju vedeli vyplniť v teste
<https://dennikn.sk/1579914/maturitu-by-som-zrusil-hovori-cesky-matematik-deti-sa-ucia-len-aby-vedeli-vyplnit-test/> [cit. 10.06.2020]
- [9] Opatrenia ministerstva školstva - písomné maturity sú zrušené. 24.03.2020
<https://www.minedu.sk/opatrenia-ministerstva-skolstva-pisomne-maturity-su-zrusene/>
[cit. 10.06.2020]